

**2018-2019 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI**  
**2019 HAZİRAN DÖNEMİ SEMİNER ÇALIŞMASI**



**TEMEL EĞİTİMDE ZEKÂ OYUNLARI**

## TEMEL EĞİTİMDE ZEKÂ OYUNLARI

Kavramları ve algıları kullanarak soyut ya da somut nesnel arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, akıl yürütme ve bu zihinsel faaliyetleri bir amaca yönelik olarak kullanabilme yetenekleri zekâ olarak adlandırılır.

Zeka Oyunları (ZO) ise bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varabilmeleri, hızlı ve doğru karar verebilmeleri, problemler karşısında kendilerine özgü çözüm yolları üretebilmeleri ve en önemlisi de kendilerini sürekli yenileyebilmeleri için sunulan etkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle ZO bireylerin sadece matematik alanındaki gelişimlerini değil, işlem ve strateji gücünü geliştirecek oyunlar yoluyla mantık, sözel ve görsel zeka, problem çözme, çözüm yolları üretme, üç boyutlu düşünme, kendine özgü yaklaşım geliştirme, tasarım yapma, şekil oluşturma, taktik geliştirme gibi eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerini de geliştirecek oyunları kapsamaktadır.

Zekâ Oyunları Dersi (ZOD) ise ortaokullarda yeni yürütülmeye başlayan seçmeli derslerden biridir. Programda belirtildiği şekliyle ZOD ile "öğrencilerin sahip oldukları zekâ potansiyellerini tanıması ve geliştirmesi, karşılaştıkları problemler karşısında özgün ve yeni çözüm yolları geliştirmeleri, hızlı ve doğru kararlar vermeleri, oyunlar kapsamında rekabet ortamı oluşturularak çalışma becerilerini geliştirmeleri, farklı bakış açıları oluşturabilmeleri, özgüven kazanmaları, akıl yürütme ve mantığı etkili bir şekilde kullanmaları ve problem çözümüne yönelik olumlu tutum geliştirmeleri" beklenmektedir.

Zekâ Oyunları dersi (ZOD) programının odağında öğrencilerin problem çözme, iletişim ve akıl yürütme, öz düzenleme ve psikomotor becerilerinin ve duyuşsal özelliklerinin geliştirilmesi vardır. Problem çözme, ZOD'un ve etkinliklerinin temelidir. Zeka Oyunlarını eğitim yaşantılarının bir parçası haline getirecek öğrencilerin problemleri sadece sayılar ve şekillerle değil aynı zamanda gerçek hayat materyalleri ile kurgulayarak ve gerçek dünya sorunlarıyla ilişkilendirebilmesini bekleyebiliriz. Öğrenciler, çözüme giden yollarda birçok farklı yöntemler kullanmayı geliştireceklerdir. Bu nedenle de öğrencilerin uzun vadede problem çözmede başarılı olmalarını sağlamak için öğrencilere problem çözmenin temel aşamaları kavratılmalıdır.

### **ZOD hakkında TTKB'nin (2013) yayınladığı öğretim programı incelendiğinde dersin kazanımlarına yönelik tanımlanan davranışlar aşağıdaki gibi listelenebilir:**

- Mantığa dayalı fikirler üretebilme
- Soyut sembolleri kullanarak hareket stratejileri oluşturabilme
- Gruplandırma becerilerini geliştirebilme
- Problem çözme ve fikir geliştirmede takım çalışması becerilerini geliştirebilme
- Deneyimlerden çıkarımlarda bulunabilme
- Üç boyutlu nesnelere hareketi ve ilişkilerini kavrayabilme
- Benzetim yoluyla akıl yürüterek problem çözebilme
- Üç boyutlu düşünme ve muhakeme becerilerini geliştirebilme
- Tümdengelim yöntemiyle problem çözebilme
- İşlemsel ve ölçmeye dayalı tahmin becerilerini geliştirebilme
- Sayıları kullanarak işlemsel stratejiler geliştirebilme
- Bir problemin çözümü ile ilgili farklı ve karşıt görüşleri ifade etme becerilerini geliştirebilme
- Problemlerin farkına varabilme
- Problemleri anlamak için problemin doğasına ilişkin sorgulama becerisini geliştirebilme
- Problemleri anlayabilme ve tanımlayabilme

- Düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebilme becerilerini geliştirebilme
- Problemlerin çözümü için en uygun yöntemi seçebilme
- Kendilerinin bireysel olarak güçlü ve zayıf yönlerini tanıyabilme
- Öz güven geliştirebilme
- Problemlerin çözümünde sorgulayıcı ve şüpheli bir yaklaşım geliştirebilme
- Hızlı ve etkin karar verme becerisini geliştirebilme
- Farklı ZO kullanarak çeşitli problem çözme yöntem ve stratejilerinin geliştirebilme
- Sözel oyunlarda semantik stratejiler geliştirebilme
- Centilmenlik anlayışıyla, rakiplerine ve takım arkadaşlarına saygılı olma becerisi geliştirebilme
- Problemlere farklı çözüm yolları önerebilme
- Deneme-yanılma, tümevarım, tümdengelim, varsayım kullanma, problemi dönüştürme, problemi parçalama vb. çözüm yöntemlerinden en uygun olanı seçebilme” (TTKB, 2013, s:7-8).

ZOD ile yukarıda maddelerle sıralanan davranışların ve benzerlerinin ya da en azından bir grubunun bu alandaki uygulamalarla öğrencilere kazandırılmasının, yakın ve uzak hedefler boyutunda öğrencilerin davranış ve yeterliklerinin gelişiminde, dolayısıyla ülkemizin beyin gücünün artmasına çok önemli katkıları olacağına inanılmaktadır. Tanımlanan bu davranışların kazanılmasının, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel yeterliklerinin gelişiminde ne denli önemli olduğunu görmemek imkansızdır.

ZOD ülkemizde ortaokullarda yeni yürütülmeye başlanmıştır. ZO dersinin öğretim programı TTKB (2013) tarafından açıklanmıştır. Basamaklı öğretim yaklaşımının kullanılması öngörülen öğretim programında öğrencilerin özelliklerini dikkate alarak hazırlanmış öğrenme ortamlarının gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Basamaklı öğretim programı ile öğrencilerin her basamakta kendilerinden beklenen öğrenme sorumluluklarını yerine getirirken, temel bilgi ve becerileri kavramaları ve üst düzey düşünme becerileri kazanmaları; öğretmenin etkinlikleri öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre hazırlaması, böylelikle öğrencilerin etkinliklere daha istekli katılmaları beklenir.

Programda, standart bir programdan çok öğrencilerin ilgi ve gelişim özelliklerine göre öğretmen tarafından yapılandırılması gereken, esnek bir çerçeve program olarak tasarlanan ZOD öğretim programının öğrencilerin olumlu duyuşsal gelişimini sağlamak için dikkatle işlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu konuda böyle bir ders daha önce lisans eğitiminde almamış öğretmenlere yeterli açıklama ve rehberliğin yapılmadığı da görülmektedir. Sonuç olarak, bu dersin uygulamalarının nasıl yürütüldüğü, ölçme-değerlendirme sürecinin nasıl olduğu, öğrenci-öğretmen materyalleri, dersten beklentiler, süreçte karşılaşılan problemler ve en önemlisi bu sorunların giderilmesine yönelik önerilerle ilgili çalışmaların olmadığı görülmektedir.

Diğer yandan, ZOD ile ilgili yukarıda tanımlanan bu önemli kazanımların öğrencilerin ömür boyu kullanacakları çok önemli zihinsel ve bilimsel beceriler olduğu yadsınamaz. Dolayısıyla bu yeterliklerin kazandırılması yönünde yapılacak her türlü araştırma ve çalışmanın değerli olduğu ve dikkate alınması gerektiğine inanılmaktadır. Bu çalışma öğrenci, öğretmen ve idarecilerin ZOD hakkındaki görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Böylelikle ülkemiz genelinde bu ders hakkında genel bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

## ZO Dersinin Kazandırmayı Hedeflediği Davranışlar

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
1	Zekâ düzeyini belirleme	4	89	-	93
2	Öğrenme yetisini geliştirme/hafızayı güçlendirme	4	43	2	49
3	Farklı beceri ve disiplin kazandırma/geliştirme	14	11	3	28
4	Oyun öğretme/ Eğlenerek öğretme	3	64	2	69
5	Pratik düşünmeyi/Bilinçli olmayı/Bilgiyi kullanmayı öğretme	8	81	1	90
6	Problem çözme becerisi geliştirme	5	9	-	14
7	Analiz-sentez, neden-sonuç ilişkisi kurma becerileri geliştirme	8	-	-	8
8	Mantığı/Düşünce gücünü/Analitik düşünmeyi geliştirme	7	34	1	42
9	Yeteneklerini ortaya çıkarma/Kendini geliştirmeyi öğretme	7	-	2	9
10	Sabırlı olmayı/mücadele etmeyi öğretme	2	3	-	5
11	Boş zamanları değerlendirmeyi öğretme	2	-	1	3
12	Derslerde başarıyı artırma	-	2	-	2
13	Öğrencinin sosyal becerilerini geliştirme	9	-	1	10
14	Matematiğe ilgiyi artırma	-	-	1	1
15	Hiçbir şey öğretmez	1	-	-	1
	Cevapsız	-	16	-	16

### ZOD'un kazanımları konusunda katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

"Zekâmızın gelişmesini daha aktif hale gelip sayısal derslerin daha çekici hale gelmesi."

Beynimizi ve zekâmızı geliştirir. Derslerimize ilgimiz artırır. Zekâ oyunları bizim kapasitemizi belirleyip, zihnimizi açar."

"Zekâ oyunları bizim zekâmızı geliştirecek beceriler kazandırıyor. Satranç, sudoku, bilmeceler, bulmacalar gibi onlar bizi geliştirmeyi amaçlıyor ve bence bu yönden çok güzel bir şey."

"Ben bir ara zekâ oyunları ile ilgileniyordum ve bana kazandırdıkları şeyler ilk başta eğlenceli bir ders sonrasında beyin yormayı gerektiren şeyler vardı. Ben çok eğlendim."

"Pratik zekâyı ve zekâ, gelişmesini matematikte çok fazla yardımcı oldu."

"Zihinden problemleri yapmayı değişik sorular çözmemizi bir işlem bilmediğim için yapamazdım ama şimdi kolayca yapabiliyorum."

## ZOD'un Uygulanması Ve Amaçlarına Ulaşması Konusunda Karşılaşılan/ Karşılaşılabilecek Problemler

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
1	Dersi uzman kişilerin vermemesi/öğretmenin yetersizliği	4	27	2	33
2	Öğretmen/öğrenci/idareci/veli ilgisizliği	5	-	-	5
3	Öğrencileri motive etme eksikliği	3	-	1	4
4	Alt yapı/materyal eksikliği/maddi yetersizlikler	4	3	2	9
5	Dersin çok zaman alması	5	-	-	5
6	Öğrenci seviyesine uygunluk/öğrencilerin tespiti	4	-	2	6
7	(Öğrencilere göre) Bazı oyunların zor olması (satranç, sudoku vb.)	-	55	-	55
8	(Öğrencilere göre) yenilme korkusu/oyun psikolojisi (oyun oynarken aklın yorulması, kafa karışması, üzülmeye gibi)	-	9	1	10
9	Zekâ oyunlarının önemsenmemesi	-	-	1	1
10	Zorluk yok	-	29	-	29
	Cevapsız	2	4	-	6

### Sonuç olarak, ZO dersinin önemi ve gereği düşünüldüğünde, ZOD'a yönelik öneriler kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Seçmeli olan Zeka Oyunları dersi zorunlu olmalıdır.
- ZOD verecek öğretmenlere yönelik eğitimler ve seminerler olmalı, ZOD'u eğitimi ve uzman öğretmenlerin vermesi sağlanmalıdır. Bu konularda gerekirse, MEB ve üniversitelerden ve hatta bu alandaki uzmanlarla işbirliği içinde çalışmalar yürütülmelidir.
- Zeka Oyunlarının ve ZOD'un önemi ve gereği konusunda idareciler, aileler ve öğretmenler bilinçlendirilmelidir. Bu bilinçlendirme ZO dersinin öğrencilerin zihinsel ve bilişsel gelişimine katkısı yönünde etkili şekilde öğrencilere de verilmelidir.
- Öğretmen ve idareciler tarafından veli ve öğrenciler yönlendirilmelidir.
- ZOD için öğretmen ve öğrencilere yönelik kaynak kitaplar veya elektronik yazılımlar olmalıdır. Yürütülen ZO derslerinde öğrencilere çeşitli etkinlikler ve oyunlar farklı şekillerde verilmelidir. Bu arada, sadece ZO dersi için diğer derslerde de öğretmenlerin öğrencilere karşı tutum ve yaklaşımları öğretim ilke ve yöntemleri çerçevesinde olumlu ve etkili olmalıdır.
- ZO dersinde kullanılacak etkin zeka oyunları etkinlikleri yanında öğrencilerin başarı ve performanslarını, gelişimlerini ölçme-değerlendirmeye yönelik materyal ve sınav durumları geliştirilmelidir.
- Aslında ZOD'un sadece ortaokul öğrencileri seviyesinde değil, okulöncesi eğitimden başlayarak lise, üniversite eğitime kadar ve hatta daha da ilerisi yetişkin eğitime kadar sürdürülmesi, yaşam boyu öğrenme ve yetişmiş beyin gücünün daha etkin kullanımı yönünde olumlu katkılarının olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle bu derse yönelik kazanımların ulusal düzeyde kazandırılmasını amaçlayan eğitim programlarının

planlanarak yaygınlaştırılmasının ülkemiz açısından çok olumlu bir kazanım olacağı düşünülmektedir.

- Sonuç olarak, ZO dersinin öneminin ve gereğinin anlaşılmasına yönelik en önemli adımın, okullarda disiplinler arası yaklaşıma ve eleştirel düşünme, yaratıcılık ve yaratıcı problem çözüme becerilerinin gelişimine dayalı öğretim programlarının uygulanmasıyla gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Bu aşamada eğitimciler ve program geliştiricilere önemli sorumluluklar düşmektedir.

NOT: Bu çalışma Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'nden derlenmiştir.

**Zeki DOĞAN – Sosyal Bilgiler Öğretmeni – [sosyalciniz.wordpress.com](http://sosyalciniz.wordpress.com)**